

Boordtabel van het concurrentievermogen van de Belgische economie

Executive summary

01 Algemene context

02 Prijs- en kostenconcurrentievermogen

03 Niet-kostenconcurrentievermogen

04 Duurzame ontwikkeling en sociale cohesie

05 Samengestelde indicator van de boordtabel

Juni 2016

Executive summary

In een economische omgeving die wordt gekenmerkt door de toenemende mondialisering en door een exponentiële groei van de internationale handel, vervult het concurrentievermogen een belangrijke rol voor het bereiken van gunstige economische prestaties. Deze boordtabel verzamelt gegevens die het mogelijk maken om het Belgische concurrentievermogen te beoordelen. De boordtabel benadrukt de belangrijkste factoren die ten grondslag liggen aan het concurrentievermogen, vergelijkt de prestaties van België met de drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland), en observeert hun verloop.

De FOD Economie ontwikkelde een samengestelde indicator om een algemeen beeld van de relatieve prestaties van België en zijn belangrijkste handelspartners te schetsen. Met deze indicator kan een rangschikking (1-4) van de vier landen opgesteld worden en kunnen de veranderingen in die ranking opgevolgd worden.

Algemene context

Een globale visie op het concurrentievermogen van een economie steunt op verschillende, vaak complementaire benaderingen die zowel kwantificeerbare indicatoren als moeilijk meetbare kwalitatieve factoren integreren.

Het concurrentievermogen houdt rekening met vele uitdagingen (mondialisering, vergrijzing, enz.). Daarom wordt het geanalyseerd in samenhang met de indicatoren van de Europa 2020-strategie en het Europese economische bestuur. Daarvoor wordt een algemene balans opgemaakt van onze economische prestaties op basis van macro-economische indicatoren.

- In 2015 vertoonde het **saldo van de lopende rekening** een tekort, hoewel het resultaat toch positiever was dan in 2013 en 2014. Deze verbetering van het saldo van de lopende rekening is te danken aan het saldo van de goederenbalans, waarvan de overschotten aanzienlijk toenamen als gevolg van de gunstige dynamiek van buitenlandse markten en wisselkoersen (+358 miljoen euro in 2015 na een tekort van 3,8 miljard euro in 2014). Volgens de meest recente prognose van het Federaal Planbureau wordt de lopende rekening geraamd op 0,7 % van het bbp in 2015, 2 % van het bbp in 2016 en 2,7 % in 2017.
- Het **marktaandeel van de uitvoer van goederen en diensten** van België, Nederland, Frankrijk en Duitsland in het wereldtotaal daalde in 2015 met respectievelijk 6,3 %, 4,2 %, 2,2 % en 0,5 % ten opzichte van een jaar eerder. De daling van het marktaandeel in ons land is te wijten aan de dalende uitvoer van goederen en diensten naar Nederland en China. Het relatieve marktaandeel van de Belgische goederenuitvoer kende een grotere daling t.o.v. het vorig jaar (-7 %) dan de Belgische dienstenuitvoer (-6 %). Mede dankzij de groeiende binnenlandse vraag in Europa, was 72 % (71 % in 2014) van de uitvoer van ons land bestemd voor landen binnen de EU. De rest werd uitgevoerd naar landen buiten de EU. Van de grote handelspartners binnen de EU, blijft Duitsland de belangrijkste bestemming voor goederen uit België, gevolgd door Frankrijk en Nederland. Voor de markten buiten de EU, staan de Verenigde Staten nog steeds op de eerste plaats als bestemming voor Belgische goederen, op de voet gevolgd door China en India.
- In 2015 **exporteerde** ons land (intra-EU) naar Duitsland voornamelijk chemische organische producten (+17,2 % t.o.v. 2014), auto's en andere voertuigen (-1,5 %) en kunststof

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

en objecten vervaardigd uit kunststof (+2,8 %). Naar Frankrijk werden voornamelijk minerale brandstoffen (-14,3 %), auto's en andere voertuigen (+7,2 %) en kernreactoren, stoomketels, machines, apparaten en toestellen (+3,5 %) uitgevoerd. Naar Nederland was de export voornamelijk gefocust rond minerale brandstoffen (-27 %), auto's en andere voertuigen (+6,2 %) en kernreactoren, stoomketels, machines, apparaten en toestellen (+17,2 %).

- In 2015 **exporteerde** ons land (extra-EU) naar de Verenigde Staten voornamelijk farmaceutische producten (+21,6 % t.o.v. 2014), chemische organische producten (+17,4 %) en minerale brandstoffen (-30,4 %). Naar China waren dat voornamelijk chemische organische producten (-6,23 %), farmaceutische producten (+23,3 %) en kernreactoren, stoomketels, machines, apparaten en toestellen (-17,2 %).
- De negatieve groei van de Belgische uitvoer van **minerale brandstoffen** naar zijn belangrijkste partners zou in het bijzonder het gevolg zijn van de daling van de oliepijzen en de daling van de vraag naar olieproducten (daling van hoeveelheid naar Frankrijk en Duitsland). De vertraging van de Chinese economie zou aan de basis liggen van de daling van onze extra-EU-export.
- Ons land kon in 2014 weer aanknopen met een positieve groei van het **bbp** (+ 1,3 %). Die groei werd geconsolideerd in 2015 met een toename van 1,4 %, uitsluitend gedreven door de binnenlandse vraag (met een bijdrage van 0,7 procentpunt voor particuliere consumptie en 0,5 procentpunt voor investeringen).
- Het Belgische **begrotingssaldo** verbeterde licht in 2015 ten opzichte van 2014. Het tekort dook met zijn -2,6 % van het bbp onder de drempel van -3 %, zoals bepaald in het Verdrag van Maastricht. De Belgische **overheidsschuld** zakte lichtjes in 2015 met een resultaat van 106 % van het bbp in vergelijking met 106,5 % in 2014. De schuldenlast verminderde in vergelijking met 2014 (tot 2,9 % van het bbp tegenover 3,2 % in 2014, gelijkaardig aan de daling van de financieringsrente van de overheidsschuld).

Prijs- en kostenconcurrentievermogen

Het prijsconcurrentievermogen vertegenwoordigt het vermogen om goederen en diensten aan te bieden tegen meer competitieve prijzen. Het prijsconcurrentievermogen wordt bepaald door de productiekosten, het productiviteitsniveau en de wisselkoersen, evenals door hun onderlinge interactie. Een hogere productiviteit kan immers minder gunstige arbeidskosten beperken of neutraliseren.

Het prijsconcurrentievermogen van België en de buurlanden wordt beoordeeld op basis van meerdere indicatoren zoals: de loonkost per eenheid, de totale factorproductiviteit, de prijzen in de netwerkindustrieën, de inflatie, de ruilvoet en ten slotte de reële effectieve wisselkoers.

- De **loonkost per eenheid** (LPE, berekend volgens het concept van de macro-economische onevenwichten) ligt historisch gezien hoger in België dan in de drie belangrijkste partnerlanden. Dat is te wijten aan het hogere loonniveau, maar gaat eveneens gepaard met een hoger productiviteitspeil. De stabilisatie van de LPE in 2014 (0,0 %) en zijn daling in 2015 (-0,1 %), op jaarbasis, droegen bij aan het dichteren van de bestaande kloof met de belangrijkste handelspartners, door het gecombineerde effect van een gematigde stijging van de loonkosten en de stijgende productiviteit.
- In 2015 kende België een lichte stijging (+0,2 %) van de **totale factorproductiviteit** (TFP) in vergelijking met 2014 en verhoogde dus zijn prijsconcurrentievermogen. Niettemin is

deze groei op jaarbasis nog steeds lager dan het voorgaande jaar (+1 %). Onze belangrijkste handelspartners kenden ook een groei van hun TFP tussen 2014 en 2015 (DE +0,9 %, FR +0,4 % en NL +1 %).

- Terwijl in de buurlanden de **elektriciteitsprijzen** voor bijna alle industriële verbruikers-types daalden, namen in België de prijzen voor 3 van de 6 types toe tussen het eerste en tweede semester van 2015. Globaal gezien lagen de prijzen eind 2015 het laagst in Nederland, gevolgd door Frankrijk. Ons land bezette de derde plaats doordat de netwerk-kosten, althans voor kleine en middelgrote verbruikers, nog steeds zeer hoog zijn. In Duitsland worden de elektriciteitsverbruikers geconfronteerd met de hoogste tarieven. Deloitte geeft aan dat grote industriële verbruikers door hoge taken een concurrentieel nadeel ondervinden ten opzichte van onze buurlanden. De **gasprijzen** waren in het tweede semester van 2015 opnieuw het laagst in België.
- **De inflatie** zette zijn vertragende trend verder gedurende heel 2015, in het bijzonder in de eurozone (als gevolg van de daling van de olieprijsen). De inflatie stabiliseerde op 0 % tegenover respectievelijk 1,3 % in 2013 en 0,4 % in 2014. In België steeg de inflatie lichtjes in 2015 (+0,6 %) in vergelijking met 2014 (+0,5 %), maar in de drie belangrijkste handelspartners vertraagde de inflatie (zie verder).
- In 2014 steeg de **ruilvoet** van Duitsland, Nederland, België en Frankrijk met respectievelijk 3 %, 1 %, 0,7 % en 0,3 % t.o.v. 2013, deels als gevolg van de daling van de grondstof-fenkoersen op de wereldmarkt. Deze stijging van de ruilvoet wijst op een verslechtering van de prijsconcurrentiepositie van ons land en zijn belangrijkste handelspartners.
- De **reële effectieve wisselkoers (REER), gedefleerd met het verloop van de consumptieprijzen**, daalde tussen 2014 en 2015 met 4,2 % in Duitsland, 4 % in Frankrijk, 2,8 % in Nederland en 2,7 % in België. De afname van de REER van deze landen is voornamelijk een gevolg van de depreciatie van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar, de yen, de Britse pond en de Zwitserse frank en een gevolg van de geringe wijziging van de geharmoniseerde consumptieprijsindex (+0,5 % in 2014 en +0,6 % in 2015 voor België). De genoemde landen wonnen daardoor aan prijsconcurrentievermogen.
- In 2015 daalde **de reële effectieve wisselkoers gedefleerd met de arbeidskosten per eenheid** met 3,1 % in Duitsland, 4 % in België, 4,6 % in Nederland en 4,7 % in Frankrijk. De daling van het REER weerspiegelt een verbetering van het kostenconcurrentievermogen van deze landen. De gunstige situatie in ons land is te danken aan de omkering van de groei van de loonkosten per eenheid, die begon in 2014.

Niet-prijsconcurrentievermogen

Het niet-prijsconcurrentievermogen van een land steunt op het vermogen om zich te onderscheiden van de concurrentie met andere middelen dan de prijs. Bijvoorbeeld door innovatie en de implementatie van informatie- en communicatietechnologieën in ondernemingen. Verder blijkt duidelijk dat ook ondernemerschap, net als onderwijs en opleiding, een belangrijke rol spelen.

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) benadrukt met behulp van haar groeidoelstelling het belang van de rol van het niet-prijsconcurrentievermogen in de economische groei en voor het scheppen van banen. De Europese Commissie doet hetzelfde via haar zevende kaderprogramma.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

- In 2014 **stegen de O&O-uitgaven, in procent van het bbp**, t.o.v. 2013 (voorlopige gegevens) voor alle uitvoeringssectoren in België en zijn belangrijkste handelspartners. Deze uitgaven stegen ook tussen 2000 en 2014 (+0,54 procentpunt voor België, +0,48 procentpunt voor Duitsland, +0,18 procentpunt voor Frankrijk en +0,16 procentpunt voor Nederland). Zowel in 2000 als in 2014 vertegenwoordigde de sector van de ondernemingen het grootste aandeel van de uitgaven voor O&O in België en zijn belangrijkste handelspartners. In de Europa 2020-strategie, aangenomen in 2010, hebben de EU-regeringen het doel voor O&O vastgesteld op 3 % van het bbp van de EU27 in 2020. Volgens de prognoses in het nationale hervormingsplan 2016 (NHP 2016) van ons land, moet België de doelstelling van 3 % bereiken.
- Het **aandeel van O&O-personeel** lag in 2014 iets hoger in België en zijn belangrijkste handelspartners dan in 2013. Tussen 2000 en 2014, steeg het aandeel O&O-personeel met 0,26 procentpunt in Nederland, 0,21 procentpunt in Duitsland, 0,19 procentpunt in Frankrijk en 0,17 procentpunt in België. Reeds in 2000 vertegenwoordigde de sector van ondernemingen in België en in de belangrijkste partnerlanden het grootste aandeel van werknemers in O&O in vergelijking met andere uitvoeringssectoren. Deze dominantie werd voortgezet in 2014 met volgende onderverdeling voor België: 57 % van het personeel vinden we terug in de ondernemingen, 34 % in het hoger onderwijs en 9 % in de publieke sector.
- Zowel in 2008 als in 2014 daalde het aantal **Belgische octrooiaanvragen** ingediend bij het Europees Octrooibureau (EOB) in vergelijking met de totale bevolking van het land (170 in 2014 en 178 in 2008) in vergelijking met Nederland (407 in 2014 en 446 in 2008) en Duitsland (324 in 2014 en 317 in 2008). In België worden er 2,5 keer minder octrooien aangevraagd dan in Nederland en 1,8 keer minder dan in Duitsland. Maar ons land heeft wel 1,2 keer meer octrooiaanvragen dan Frankrijk. Dezelfde inkrimping kan vastgesteld worden wanneer België op innovatievlak wordt vergeleken met de best presterende landen, met name de Scandinavische (Zweden, Finland en Denemarken).
- België valt op door de kwaliteit en de dichtheid van de **telecommunicatie**-infrastructuur en dan vooral van de vaste infrastructuur. Hoewel ons land al goede resultaten neerzette in termen van dekking en het gebruik van vaste breedband, verbeterde ook het mobiele 4G-netwerk aanzienlijk tussen 2014 en 2015.
- 24,6 % van de Belgische bedrijven **verkopen online** via verschillende digitale netwerken in 2015. De score voor België steeg en we positioneren ons nu op vijfde plaats in de Europese ranking, achter Duitsland maar voor onze andere buurlanden en boven het gemiddelde van de EU28. Meer nog, in 2015 was 22,3 % van de omzet van ondernemingen gevestigd in België afkomstig van elektronische handel. Met deze prestaties loopt ons land ver vooruit op zijn belangrijkste handelspartners en op het gemiddelde van de EU28.
- In België lijkt het TEA-percentages, dat de ondernemersactiviteit meet, reeds enkele jaren te stijgen om een hoogtepunt te bereiken in 2015 (6,2 %). Daarmee ligt het Belgische **ondernemerschap** hoger dan in buurlanden Frankrijk en Duitsland maar nog steeds onder de prestaties van onze noorderburen. Bovendien is het Belgische ondernemerschap, meer dan in Frankrijk en Nederland, naar het buitenland gericht, gezien onze kleine maar open economie. Hoewel het aantal geweigerde leningaanvragen in ons land daalde in 2015 ten opzichte van een jaar eerder, nam het aantal volledig toegestane aanvragen af. Enkel in Duitsland verbeterde de kredietverstrekking.

- De **energiemarkt** wordt in België steeds minder gedomineerd door de historische leverancier. Kleinere aanbieders winnen steeds meer aan belang: in 2014 telde de elektriciteitsmarkt 4 grote leveranciers met een gezamenlijk marktaandeel van 73,9 %. Toch doen grote elektriciteitsafnemers omwille van de beschikbare infrastructuur nog steeds beroep op de historische aanbieder. Ook op de gasmarkt neemt de concurrentie jaar na jaar toe. Er zijn 5 grote leveranciers actief met samen 78,2 % van de markt in handen.
- Op de **telecommarkt** bedroeg het aandeel van de Belgische historische telecomoperator voor vaste breedband 46 % in juli 2015. Deze stijging ten opzichte van 2014 is te danken aan de recuperatie van de klanten van Base nadat deze geen vaste breedband meer aanbood. De belangrijkste mobiele operator in België domineerde de markt met een marktaandeel van 41 % op het einde van 2015 (in vergelijking met 40,2 % in 2014).
- Sinds 2011 bleef de **tewerkstellingsgraad** in België (67,2 % in 2015) stabiel. In 2015 voldeed enkel Duitsland aan de Europa 2020-doelstelling met een tewerkstellingsgraad van 78 %. In de periode 2008-2014 kende België de laagste tewerkstellingsgraad in vergelijking met die van zijn belangrijkste partners en het gemiddelde van de EU28.
- In 2015 blijft Duitsland het land dat het minst presteert voor het **aandeel van afgestudeerden van het hoger onderwijs** (31,8 %). Omgekeerd kent Nederland het hoogste aandeel (46,4 %). Frankrijk bezet de tweede plaats (44,9 %) op de voet gevolgd door België (43,1 %). België stelde als doelstelling voor 2020 om het aandeel van de bevolking tussen 30 en 34 jaar dat een diploma hoger onderwijs behaalde, te verhogen tot 47 %. Dit doel is ambitieuzer dan het doel gesteld voor de EU als geheel (40 %). Het jaarverloop toont echter dat België in 2015 het enige land was met een daling van het aantal afgestudeerden van het hoger onderwijs. In 2015 steeg het aandeel van Belgische jongeren die vroegtijdig hun opleiding verlaten tot 10 % (9,8 % in 2014). Tegen 2020 wil België vroegtijdige schoolverlating verminderen tot 9,5 %. Deze doelstelling is opnieuw ambitieuzer dan het Europees niveau (10 %).
- De **beroepsopleiding** is een bepalende factor voor het verbeteren van de kennis en vaardigheden van de werknemers. Het helpt bij het verhogen van hun productiviteit, maar ook bij hun integratie of re-integratie op de arbeidsmarkt. België doet het op dit gebied niet zo goed in 2014, slechts 7,1 % (6,7 % in 2013) van de bevolking van 25 tot 64 jaar volgde ten minste één keer een voortgezette opleiding. België blijft achterop ten opzichte van Duitsland (7,9 %), het gemiddelde van de EU28 (10,7 %) en voornamelijk ten opzichte van Nederland (17,8 %) en Frankrijk (18,6 %). De Scandinavische landen vormen duidelijk een uitzondering met prestaties die ver boven die van de andere EU-landen liggen (Denemarken 31,7 %).
- Over het **bedrijfsklimaat** gaven ondernemingen in 2014 aan geconfronteerd te worden met toenemende administratieve lasten. Zelfstandigen zagen hun administratieve lasten dan weer dalen ten opzichte van 2012. Het blijkt vooral de fiscale regelgeving te zijn die doorweegt in de totale lasten, gevolgd door de tewerkstellingsregelgeving.

Duurzame ontwikkeling en sociale cohesie

De OESO gaat ervan uit dat regeringen die inzetten op groene groei een duurzame economische groei en sociale stabiliteit kunnen bereiken en tegelijkertijd het milieu kunnen beschermen en de hulpbronnen voor de toekomstige generaties veiligstellen.

“De voorwaarden scheppen voor een competitieve, duurzame en evenwichtige werking van de goederen- en dienstenmarkt in België.”

- In 2013 zagen België, Frankrijk en Nederland hun **uitstoot van broeikasgassen** (BKG) stagneren ten opzichte van het jaar daarvoor. Alleen de CO₂-uitstoot in Duitsland steeg (+2,4 %) tussen 2012 en 2013. Over een langere periode (2008-2013) noteert ons land de grootste daling van de uitstoot van broeikasgassen (-14 %), gevolgd door Frankrijk (-7 %), Nederland (-6 %) en Duitsland (-2 %). Aangezien het Belgische bbp steeg tussen 2009 en 2013, kan de daling van de uitstoot van broeikasgassen niet het gevolg zijn van een ongunstige economische situatie.
- België en zijn belangrijkste handelspartners vergrootten hun **aandeel hernieuwbare energieën in het finale energieverbruik** tussen 2013 en 2014. Met een relatief aandeel van 8 % in 2014 moet ons land nog 5 procentpunt extra behalen om de doelstelling van 13 % te bereiken in 2020.
- Sinds de piek in 2010 is de **energie-intensiteit** van België en zijn belangrijkste handelspartners aan het dalen. Tussen 2010 en 2014 nam de energie-intensiteit van ons land, en van Nederland, Duitsland en Frankrijk af met respectievelijk 16 %, 12 %, 11 % en 10 %.
- 2,34 miljoen mensen in België, oftewel 21,2 % van de bevolking lopen **risico op armoede of sociale uitsluiting**. Na een onafgebroken groei tussen 2008 en 2012 daalde deze ratio licht in 2013 om in 2014 weer te gaan stijgen (+0,4 procentpunt op jaarbasis). In Duitsland (+0,3 procentpunt), Frankrijk (0,4 procentpunt) en Nederland (0,6 procentpunt) steeg het aantal mensen die risico lopen op armoede of sociale uitsluiting ook in de periode 2013-2014.

Samengestelde indicator van de boordtabel

Het globale concurrentievermogen van de Belgische economie is er tussen 2011 en 2015 enigszins op vooruitgegaan. Desondanks blijft België de zwakste resultaten vertonen in vergelijking met die van de belangrijkste handelspartners. Tussen 2011 en 2015 werd de lichte daling van het niet-prijsconcurrentievermogen gecompenseerd door een stijging van het prijs- en kostenconcurrentievermogen dankzij beter presterende elektriciteitsprijzen. Meer bepaald voor 2015 heeft de stijging van de samengestelde prijs-kostenindicator te maken met het tragere loonkostenverloop en de betere situatie van de stroomprijzen. Inzake de indicatoren duurzame ontwikkeling en sociale cohesie heeft België altijd minder goede resultaten behaald in vergelijking met zijn buurlanden.